

The Effect of Fraud Factors on Earnings Management Based on the Diamond Model

Ghasem Ghasemi

Department of Accounting, Sabzevar Branch, Islamic Azad University, Sabzevar, Iran.
ghasem_ghasemi@iaus.ac.ir

Abstract

Introduction: The necessity of profit reporting as a primary source for decision-making by investors, managers, and analysts is well-documented, and profit reporting contributes to the economy of society in various ways, such as providing a basis for calculating taxes, a criterion to evaluate the success of a company's performance, determining the amount of distributable profits, a criterion for managing profit distribution, managing an economic unit, and other cases. Managers often manage profits in order to mislead shareholders about the company's actual economic performance (Kian and Faghieh, 2024). One of the most crucial procedures auditors use in their investigations is fraud risk assessment. In this context, the Diamond Fraud models for evaluating fraud risk are discussed in this article. Fraud Triangle Model introduces three dimensions of pressure/motivation, opportunity, and justification as dimensions of fraud, while in Diamond Model, fraud, in addition to the three aforementioned dimensions, also considers the ability dimension to assess fraud risk (Bahrami et al., 2021)

Materials and Methods: Companies' information was collected using Excel software, and data classification and analysis were performed using Eviews statistical software, and the method used was panel data. The following is a discussion of hypotheses, model, and measurement methods of the research variables:

- There is a relationship between dividends paid and earnings management.
- There is a relationship between financial leverage and earnings management.
- There is a relationship between auditor quality and earnings management.
- There is a relationship between free cash flow and earnings management.
- There is a relationship between changes in the independent auditor and earnings management.
- There is a relationship between the duality of CEO's duties and earnings management.
- There is a relationship between management ability and earnings management.

$$DA_{it} = \beta_0 + \beta_1 DP_{it} + \beta_2 FL_{it} + \beta_3 AI_{it} + \beta_4 FCF_{it} + \beta_5 CPA \text{ Turnover}_{it} + \beta_6 CEO \text{ Duality}_{it} + \beta_7 TMO_{it} + \beta_8 ROE_{it} + \beta_9 \text{Size}_{it} + \varepsilon_{it}$$

- In this study, modified Jones model was used to measure earnings management (DA) (Qian, 2018)
- Dividends payable (DP); calculated by dividing distributable earnings by company's total shares.
- Financial leverage (FL); calculated by dividing the company's total liabilities by company's total assets.
- Audit quality (AI); Audit fees were used to measure audit quality.
- Free cash flow (FCF); The free cash flows of business unit were used from the Chang et al. (2005) model.
- Change in auditor (CPA Turnover); Binary, the company's auditor has changed from the previous year, number one.
- CEO Duality; Binary, the company's CEO is the chairman or vice chairman of the board, number one.
- Management Ability (TMO); The managerial ownership criterion is used.

Cite this article: Ghasemi, G. (2025). The Effect of Fraud Factors on Earnings Management Based on the Diamond Model. *Studies of ethics and behavior in accounting and auditing*, 5(2), p. 59-86.

<https://doi.org/10.71907/sebaa.2025.1131198272>

Received: 2025/02/23 ; **Revised:** 2025/04/08 ; **Accepted:** 2025/04/30 ; **Published online:** 2025/07/01

Publisher: Qom Islamic Azad University

Article type: Research Article

© The Author(s).

- Company Size (Size); The natural logarithm of company's total assets is used.
- Return on Equity (ROE); Return on Equity is net profit divided by equity.

Findings: The first hypothesis of the study posits that the estimated coefficient of dividends paid on discretionary accruals, as shown in the table below, demonstrates a substantial relationship between dividends paid and discretionary accruals at the 0.05 error level. Because p-value calculated for the coefficient of this independent research variable is less than 0.05. Based on the second hypothesis of research, since the estimated coefficient of financial leverage on discretionary accruals in the table below indicated a significant relationship between financial leverage and discretionary accruals at the 0.05 error level. Because p-value calculated for the coefficient of this independent research variable is less than 0.05. The study's third hypothesis is that there is no significant correlation between audit quality and discretionary accruals at the 0.05 error level, as shown by the estimated coefficient of audit quality on discretionary accruals in the table below. Because p-value calculated for the coefficient of this independent research variable is greater than 0.05. Based on the fourth hypothesis of study, since the estimated coefficient of free cash flow on discretionary accruals in the table below indicates a significant relationship between free cash flow and discretionary accruals at 0.05 error level. Because p-value calculated for the coefficient of this independent research variable is less than 0.05. In accordance with the fifth hypothesis of the study, the estimated coefficient of changes in the independent auditor on discretionary accruals in the table below suggests a substantial relationship between changes in the independent auditor and discretionary accruals at the 0.05 error level. Because p-value calculated for the coefficient of this independent research variable is less than 0.05. Based on the sixth hypothesis of research, since the estimated coefficient of CEO duality on discretionary accruals in the table below indicates a significant relationship between CEO duality and discretionary accruals at 0.05 error level. Because p-value calculated for the coefficient of this independent research variable is less than 0.05. The seventh hypothesis of the study indicates that the t-statistic value for managerial ownership (4.062339) demonstrates a positive and substantial impact on the company's profits management at the 5 percent error level. Therefore, it can be stated that the hypothesis is accepted at a confidence level higher than 95 percent. Therefore, according to the results obtained, it can be stated that as managerial ownership increases (decreases), earnings management increases (decreases).

Conclusion: Based on the research hypotheses, the following conclusions can be drawn:

- The higher the amount of dividends payable, the more restricted managers' hands are expected to be in the presence of surplus funds, and thus earnings management is reduced.
- The greater the limiting factors in managers' opportunistic behaviors, including the existence of pressure from debt contracts, and the need to repay debts at maturity, the more likely it is that the amount of earnings management will decrease to reduce the effects of profit fluctuations that have arisen as a result of such risky behaviors.
- Companies in a weak financial position (loss) expect to pay higher audit fees, which leads to an increase in the risk of these companies. Therefore, companies with low profitability pay higher audit fees.
- The source of conflict between the interests of shareholders and managers is the availability of cash after financing profitable projects and distributing cash profits.
- The auditor's stability will enable them to develop more sophisticated audit capabilities by gaining a more comprehensive understanding of the client. Additionally, it will alleviate their concerns regarding client acquisition, enabling them to express their opinions with greater independence and, as a result, reduce opportunistic behaviors of managers and profit management.
- Since CEO is the chairman of the board of directors, it reduces one of the supervisory mechanisms in corporate governance, thus providing the basis for profit management for such companies.
- Considering one of the most important motives for earnings management is tax, because many decisions are made based on profit, such managers tend to manage earnings to reduce taxes or to achieve their goals by smoothing and sometimes managing earnings to increase them to receive facilities, increase stock prices, etc.

Keywords: Dividends paid, Financial leverage, Audit quality, Free cash flow, Changes in independent auditor, Dual role of CEO, Management ability, Earnings management.

تاثیر نقش عوامل موثر در تقلبات براساس مدل دیاموند بر مدیریت سود

قاسم قاسمی^{۱۵}

گروه حسابداری، واحد سبزوار، دانشگاه آزاد اسلامی، سبزوار، ایران. ghasem_ghasemi@iaus.ac.ir

چکیده

هدف: ضرورت گزارش سود به عنوان یک منبع اولیه برای تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران، مدیران و تحلیل‌گران به خوبی قابل استناد بوده و گزارش سود به شیوه‌های مختلف مانند ارائه مبنایی برای محاسبه مالیات، معیاری برای ارزیابی موفقیت عملکرد شرکت، تعیین میزان سودهای قابل تقسیم، معیاری برای مدیریت توزیع سود، مدیریت یک واحد اقتصادی و سایر موارد به اقتصاد جامعه کمک می‌نماید. مدیران اغلب به منظور گمراه ساختن سهامداران نسبت به عملکرد اقتصادی واقعی شرکت، سود را مدیریت می‌کنند (کیان و فقیه، ۱۴۰۲). ارزیابی ریسک تقلب یکی از مهم‌ترین فرآیندهایی است که حسابرسان در رسیدگی‌های خود انجام می‌دهند. در این راستا، پژوهش حاضر به مدل‌های دیاموند تقلب در ارزیابی ریسک تقلب می‌پردازد. مدل مثلث تقلب سه بعد فشار/ انگیزه، فرصت و توجه‌سازی را به عنوان ابعاد تقلب معرفی می‌کند، این در حالی است که در مدل دیاموند، تقلب علاوه بر سه بعد مذکور، بعد توانایی را نیز در ارزیابی ریسک تقلب در نظر می‌گیرد (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۹).

روش: اطلاعات شرکت‌ها به کمک نرم‌افزار اکسل طبقه‌بندی شده و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری ایویوز انجام شد. در این پژوهش از تکنیک داده‌های پانل استفاده شده است. مدل و نحوه اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش به این شرح است:

- بین سود سهام پرداختی و مدیریت سود رابطه وجود دارد.

- بین اهرم مالی و مدیریت سود رابطه وجود دارد.

- بین کیفیت حسابرس و مدیریت سود رابطه وجود دارد.

- بین جریان نقد آزاد و مدیریت سود رابطه وجود دارد.

- بین تغییرات در حسابرس مستقل و مدیریت سود رابطه وجود دارد.

- بین دوگانگی وظیفه مدیرعامل و مدیریت سود رابطه وجود دارد.

- بین توانایی مدیریت و مدیریت سود رابطه وجود دارد.

$$DA_{it} = \beta_0 + \beta_1 DP_{it} + \beta_2 FL_{it} + \beta_3 AI_{it} + \beta_4 FCF_{it} + \beta_5 CPA \text{ Turnover}_{it} + \beta_6 CEO \text{ Duality}_{it} + \beta_7 TMO_{it} + \beta_8 ROE_{it} + \beta_9 \text{ Size}_{it} + \varepsilon_{it}$$

- در این پژوهش برای اندازه‌گیری مدیریت سود (DA)، از مدل تعدیل شده جونز استفاده شده است (کیان، ۲۰۱۸).

- سود سهام پرداختی (DP): از تقسیم سود سهام قابل توزیع به کل سهام شرکت محاسبه شده است.

- اهرم مالی (FL): از تقسیم کل بدهی‌های شرکت به کل دارایی‌های شرکت محاسبه شده است.

- کیفیت حسابداری (AI): برای اندازه‌گیری کیفیت حسابداری، از حق الزحمه حسابرسی استفاده شده است.

- جریان نقد آزاد (FCF): جریان‌های نقد آزاد واحد تجاری از مدل چانگ و همکاران (۲۰۰۵) استفاده شده است.

استاد به این مقاله: قاسم (۱۴۰۴). تاثیر نقش عوامل موثر در تقلبات براساس مدل دیاموند بر مدیریت سود. مطالعات اخلاق و رفتار در

حسابداری و حسابداری، ۵(۲)، ص ۵۹-۸۶. <https://doi.org/10.71907/sebaa.2025.1131198272>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۰۵؛ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۴/۰۱/۱۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۱۰؛ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۴/۰۴/۱۰

© نویسندگان.

نوع مقاله: پژوهشی

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم

- تغییر در حسابرس (CPA Turnover): یک متغیر باینری است، به طوری که اگر حسابرس شرکت نسبت به سال قبل تغییر کرده باشد، عدد (۱) و در غیر این صورت (۰) می‌گردد.

- دوگانگی (CEO Duality): یک متغیر باینری است، به طوری که اگر مدیرعامل شرکت رئیس یا نائب رئیس هیأت مدیره باشد، عدد (۱) و در غیر این صورت (۰) می‌گردد.

- توانایی مدیریت (TMO): از معیار مالکیت مدیریتی استفاده شده است.

- اندازه شرکت (Size): از لگاریتم طبیعی دفتری کل دارایی‌های شرکت استفاده شده است.

- بازده حقوق صاحبان سهام (ROE): بازده حقوق صاحبان سهام از طریق سود خالص به حقوق صاحبان سهام قابل محاسبه است. یافته‌ها: با توجه به فرضیه اول پژوهش، ضریب برآوردی سود سهام پرداختی بر اقلام تعهدی اختیاری نشان‌دهنده رابطه معنادار میان سود سهام پرداختی و اقلام تعهدی اختیاری در سطح خطای ۰/۰۵ است؛ زیرا میزان p-value محاسبه‌شده برای ضریب این متغیر مستقل پژوهش، کمتر از ۰/۰۵ به‌دست آمده است. با توجه به فرضیه دوم پژوهش، ضریب برآوردی اهرم مالی بر اقلام تعهدی اختیاری نشان‌دهنده رابطه معنادار میان اهرم مالی و اقلام تعهدی اختیاری در سطح خطای ۰/۰۵ است؛ زیرا میزان p-value محاسبه‌شده برای ضریب این متغیر مستقل پژوهش، کمتر از ۰/۰۵ به‌دست آمده است. با توجه به فرضیه سوم پژوهش، ضریب برآوردی کیفیت حسابرسی بر اقلام تعهدی اختیاری نشان‌دهنده عدم رابطه معنادار میان کیفیت حسابرسی و اقلام تعهدی اختیاری در سطح خطای ۰/۰۵ است؛ زیرا میزان p-value محاسبه‌شده برای ضریب این متغیر مستقل پژوهش، بیشتر از ۰/۰۵ به‌دست آمده است. با توجه به فرضیه چهارم پژوهش، ضریب برآوردی جریان نقد آزاد بر اقلام تعهدی اختیاری نشان‌دهنده رابطه معنادار میان جریان نقد آزاد و اقلام تعهدی اختیاری در سطح خطای ۰/۰۵ است؛ زیرا میزان p-value محاسبه‌شده برای ضریب این متغیر مستقل پژوهش، کمتر از ۰/۰۵ به‌دست آمده است. با توجه به فرضیه پنجم پژوهش، ضریب برآوردی تغییرات در حسابرس مستقل بر اقلام تعهدی اختیاری نشان‌دهنده رابطه معنادار میان تغییرات در حسابرس مستقل و اقلام تعهدی اختیاری در سطح خطای ۰/۰۵ است؛ زیرا میزان p-value محاسبه‌شده برای ضریب این متغیر مستقل پژوهش، کمتر از ۰/۰۵ به‌دست آمده است. با توجه به فرضیه ششم پژوهش، ضریب برآوردی دوگانگی وظیفه مدیرعامل بر اقلام تعهدی اختیاری نشان‌دهنده رابطه معنادار میان دوگانگی وظیفه مدیرعامل و اقلام تعهدی اختیاری در سطح خطای ۰/۰۵ است؛ زیرا میزان p-value محاسبه‌شده برای ضریب این متغیر مستقل پژوهش، کمتر از ۰/۰۵ به‌دست آمده است. با توجه به فرضیه هفتم پژوهش، بررسی مقدار آماره t، متغیر مالکیت مدیریتی (۴,۰۶۳۳۹) نشان می‌دهد در سطح خطای ۵ درصد دارای تاثیر مثبت و معنی‌داری بر مدیریت سود شرکت می‌باشد. بنابراین، می‌توان گفت که این فرضیه در سطح اطمینان بالاتر از ۹۵ درصد پذیرفته می‌گردد. از این‌رو، هرچه مالکیت مدیریتی افزایش (کاهش) یابد، مدیریت سود نیز افزایش (کاهش) پیدا می‌کند.

نتیجه‌گیری: براساس فرضیه‌های پژوهش می‌توان گفت:

- هرچه میزان سود سهام پرداختی بیشتر باشد، انتظار می‌رود دست مدیران در وجود وجوه مازاد بسته‌تر بوده و بدین ترتیب مدیریت سود کاهش یابد.

- هرچه عوامل محدودکننده در انجام رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران، از جمله وجود فشار ناشی از قراردادهای بدهی و همچنین نیاز به بازپرداخت بدهی‌ها در سررسید بیشتر باشد، احتمالاً میزان مدیریت سود در جهت کاهش آثار ناشی از نوسان‌های سود که در نتیجه اینگونه رفتارهای پرخطر به وجود آمده است، کاهش می‌یابد.

- شرکت‌ها در وضعیت مالی ضعیف (زبان) انتظار دارند تا حق الزحمه حسابرسی بیشتری پرداخت کنند، این امر منجر به افزایش ریسک این شرکت‌ها می‌شود. بنابراین، شرکت‌هایی که دارای سودآوری پایین می‌باشند، حق الزحمه حسابرسی بیشتری پرداخت می‌کنند.

- منشأ تضاد بین منافع سهامداران و مدیران، وجود وجه نقد در دسترس، پس از تأمین مالی پروژه‌های سودآور و توزیع سود نقدی است.

- ثبات حسابرس باعث خواهد شد که آن‌ها از طریق شناخت بهتری از صاحبکار، توانایی بیشتری در حسابرسی کسب نموده و از طرفی نگرانی‌ها برای یافتن مشتری کاهش یابد. بنابراین، با استقلال بیشتری اظهارنظر نمایند و بر این اساس باعث کاهش رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران و مدیریت سود گردد.

- از آنجا که مدیرعامل خود رئیس هیأت‌مدیره نیز می‌باشد، یکی از مکانیزم‌های نظارتی در حاکمیت شرکتی را کاهش می‌دهد. بنابراین، زمینه مدیریت سود برای اینگونه شرکت‌ها فراهم می‌گردد.

- با توجه به آنکه یکی از مهم‌ترین انگیزه‌های مدیریت سود، مالیات می‌باشد، چراکه بسیاری از تصمیمات براساس سود اتخاذ می‌گردد، لذا، اینگونه مدیران تمایلی به مدیریت سود کاهشی برای کاهش مالیات دارند و یا برای رسیدن به مقاصد خود اقدام به هموارسازی و بعضاً مدیریت سود افزایشی برای دریافت تسهیلات، رشد قیمت سهام و... می‌کنند.

کلیدواژه‌ها: سود سهام پرداختی، اهرم مالی، کیفیت حسابرسی، جریان نقد آزاد، تغییرات در حسابرس مستقل، دوگانگی وظیفه مدیرعامل، توانایی مدیریت، مدیریت سود.

۱. مقدمه

هدف اولیه حسابداری مالی فراهم آوردن اطلاعات مفید برای سرمایه‌گذاران، جهت پیش‌بینی عملکرد واحد اقتصادی است. ضرورت گزارش سود به‌عنوان یک منبع اولیه برای تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران، مدیران و تحلیل‌گران به خوبی قابل استناد بوده و گزارش سود به شیوه‌های مختلف مانند ارائه مبنایی برای محاسبه‌ی مالیات، معیاری برای ارزیابی موفقیت عملکرد شرکت، تعیین میزان سودهای قابل تقسیم، معیاری برای مدیریت توزیع سود، مدیریت یک واحد اقتصادی و سایر موارد به اقتصاد جامعه کمک می‌نماید. همچنین به دلیل اینکه ارزش یک شرکت با سودهای حال و آینده‌اش مرتبط می‌شود، تعیین سود از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. مدیران اغلب به‌منظور گمراه ساختن سهامداران نسبت به عملکرد اقتصادی واقعی شرکت، سود را مدیریت می‌کنند (کیان و فقیه، ۱۴۰۲).

ارزیابی ریسک تقلب یکی از مهم‌ترین فرآیندهایی است که حساب‌رسان در رسیدگی‌های خود انجام می‌دهند. از این‌رو باید سعی کنند در انجام این فرآیند از مدل‌های مناسب استفاده نمایند. در این راستا، پژوهش حاضر به بررسی مدل‌های دیا蒙德 تقلب در ارزیابی ریسک تقلب می‌پردازد. مدل مثلث تقلب سه بعد فشار/انگیزه، فرصت و توجیه‌سازی را به عنوان ابعاد تقلب معرفی می‌کند. این در حالی است که در مدل دیا蒙德، تقلب علاوه‌بر سه بعد مذکور، بعد توانایی را نیز در ارزیابی ریسک تقلب در نظر می‌گیرد (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۹). سرمایه‌گذاران و دیگر کاربران زمانی می‌توانند از سودهای شرکت برای تصمیم‌های سرمایه‌گذاری و پیش‌بینی جریان‌های نقدی و سودهای آینده به طور صحیح بهره بگیرند که سودهای شرکت بر مبنای عملکرد مالی واقعی شرکت و نه براساس اعمال نظر مدیریت در استفاده از روش‌های حسابداری، گزارش شده باشد. تصمیم‌گیری‌های اقتصادی نیازمند اطلاعاتی است که بتوان با کمک آن‌ها منابع موجود و در دسترس را به‌گونه‌ای مطلوب تخصیص داد. یکی از مهم‌ترین عوامل در تصمیم‌گیری صحیح، اطلاعات مناسب و مرتبط با موضوع تصمیم است که اگر به درستی فراهم و پردازش نشود، تأثیرات منفی برای فرد تصمیم‌گیرنده در پی خواهد داشت. یکی از کارکردهایی که برای حسابداری تعریف شده است، ارائه اطلاعات مفید و سودمند برای سرمایه‌گذاران جهت تعیین ارزش اوراق بهادار و کمک به تصمیم‌های آگاهانه سرمایه‌گذاری می‌باشد. از بین اطلاعات حسابداری، سود حسابداری به عنوان مهم‌ترین منبع اطلاعاتی درباره ارزیابی توان سودآوری و جریان‌های نقدی آتی محسوب می‌شود. اعتماد به صحت اطلاعات، سنگ‌بنای بازارهای سرمایه است و گزارشگری مالی متقلبانة این اعتماد را خدشه‌دار می‌کند. صورت‌های مالی ارائه شده توسط یک واحد تجاری مبنای کلیدی برای تمامی قضاوت‌های سرمایه‌گذاران و آخرین خط دفاع از منافع آن‌ها می‌باشد (چن، ۲۰۱۶). بنابراین، بررسی

نقش عوامل موثر در تقلبات براساس مدل دیاموند بر مدیریت سود، بر اهمیت و ضرورت انجام این پژوهش می افزاید.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱-۲. مدیریت سود

مدیریت سود به عنوان یک تکنیک توسط مدیریت شرکت، جهت دستیابی به اهداف مورد نظر مورد استفاده قرار می گیرد. این تکنیک که به صورت عمد انجام می شود، بر سود واحد تجاری تأثیر می گذارد. در گزارشگری مالی، غالباً سود جزء مهم ترین اطلاعات شرکت می باشد و حوزه ای که واحد تجاری درگیر فعالیت های دارای ارزش افزوده است را نشان می دهد. اطلاعات سود در تصمیم گیری اشخاص مختلف در راستای اینکه آیا آن ها باید منابع شرکت را تأمین نمایند یا خیر، مورد استفاده قرار می گیرد. بنابراین، سود به عنوان یک عنصر کلیدی، ارزش اقتصادی واحد تجاری و تخصیص منابع در بازار سرمایه را تعیین می نماید. با این وجود، سود اثر مهمی بر عملکرد گزارش شده واحد تجاری دارد. لذا، مدیریت شرکت همواره در تلاش است تا سود گزارش شده را از طریق اتخاذ منافع اثرات گزینه های حسابداری که براساس بهترین تصمیم ممکن ارائه می شود، دستکاری نماید. مدیریت شرکت انگیزه مدیریت سود را دارد، به منظور اینکه سود را بالا و ارزش اقتصادی شرکت را بیشتر گزارش نماید. بنابراین، تقلب و دستکاری در گزارشگری مالی ممکن است در نتیجه منافع شخصی مدیران یا سایر اشخاص مربوطه رخ دهد (کوسوماواتی^۱ و همکاران، ۲۰۲۳). دلایل احتمالی زیادی برای مدیریت سود وجود دارد. برای مثال، اگر شرکتی سود باثباتی گزارش کند، سهامداران احساس اطمینان بیشتری خواهند کرد، مدیریت سود تأثیر مطلوبی بر ارزش سهام و هزینه سرمایه دارد، همچنین سهامداران اطلاعات بیشتری از اعلام سود به دست خواهند آورد. بنابراین، با توجه به اهمیت سود و محتوای اطلاعاتی بالایی که سود دارد، مدیران همواره در تلاش هستند که در راستای اهداف خاصی که دنبال می کنند، مبلغ سود گزارش شده را دستکاری نمایند. مسأله اصلی در رابطه با این موضوع، آن است که چرا مدیران به دنبال دستکاری سود هستند، چگونه سود را مدیریت می کنند و پیامدهای اینگونه رفتار چیست؟ (عالی زاده و همکاران، ۱۴۰۳).

۲-۲. تئوری های تقلبات

تئوری مثلث تقلب^۲ به عنوان یک فرضیه در توضیح شرایط وقوع تقلب توسط دونالد آر

1. Kusumawati

2. Fraud triangle theory

کریسی^۱ در سال ۱۹۵۳ ارائه شد و این تئوری به طور گسترده توسط حرفه حسابرسی به عنوان یک مدل نظری مفید برای توضیح دلایل وقوع تقلب استفاده می‌شود. طبق این تئوری، به طور معمول تقلب در صورت بروز سه وضعیت فشار^۲، فرصت‌ها^۳، و یا توجیه (منطق‌تراشی^۴) رخ می‌دهد. ۶۰ درصد از تقلب‌ها درگیر یک خودانگاری هستند. تسکروس و همکاران (۲۰۲۴)^۵ نشان دادند که توجه فزاینده در مسئولیت حساب‌برسان برای ارزیابی کافی ریسک گزارشگری مالی متقلبانه در حرفه حسابداری وجود دارد. مدل تقلب دیاموند، علاوه بر سه بعد مذکور، بعد توانایی را نیز دارد که گاهی به عنوان لوزی تقلب از آن یاد می‌شود (طاهری، ۱۳۹۸). مدل مثلث تقلبات کمتر دربرگیرنده ویژگی‌های فردی بوده، و این در حالی است که در مدل دیاموند توانایی مدیریت به عنوان یک ویژگی فردی مشخص مورد توجه قرار می‌گیرد. البته مدل پنتاگون نیز مطرح است که بخش دیگری از ویژگی‌های فردی تحت عنوان غرور را مطرح می‌کند و در این مدل غرور شامل خودبرتری و تکبر می‌گردد. با توجه به آنکه انگیزه‌های تقلب شامل اقتصادی، خودبینی، فکری (ایدئولوژیک)، ذهنی و روانی می‌شود، بنابراین، در مدل سه‌وجهی و چهاروجهی نیز تا حدودی به موضوع خودبینی یا خودبرتری پرداخته شده است. ابعاد تقلبات در این پژوهش با توجه به مدل تقلب دیاموند شامل انگیزه (اهرم مالی و سود سهام پرداختی)، فرصت (کیفیت حسابرسی و جریان نقد آزاد)، و توجیه (تغییرات در حساب‌برس مستقل و دوگانگی وظیفه مدیر عامل) و توانایی (توانایی مدیریت) می‌باشد. انتخاب معیارهای فوق به این شرح می‌باشد:

(۱) **انگیزه:** انگیزه تلاشی برای ایجاد رضایت ناشی از نیازهای اقتصادی، خودبینی، فکری و روانی است. از این رو برای انگیزه به اهرم مالی به عنوان یک معیار پرداخته شده است. اهرم انگیزه‌ای برای مدیریت فراهم می‌کند تا سود را در نتیجه عواقب نامطلوب مرتبط با نکول تعهدات بدهی مدیریت کنند. استفاده از تأمین مالی ناشی از بدهی خارجی همچنین منجر به احتمال نظارت خارجی اضافی توسط ارائه‌دهندگان بدهی، مشابه آنچه توسط سرمایه‌گذاران نهادی اصلی یا سهامداران خارجی برای محافظت از منافع سرمایه‌گذاری آن‌ها ارائه می‌شود، می‌گردد. به این ترتیب، افزایش سطح اهرم، هزینه‌های نمایندگی ذاتی در ساختار عملیاتی شرکت را کاهش می‌دهد. معیار دیگری که برای انگیزه استفاده شده است، سود سهام پرداختی می‌باشد. شواهد مستندی مبنی بر پرداخت سود سهام به

1. Cressey
2. Pressure
3. Opportunity
4. Rationalization
5. Tsekrekos

دلیل تحت فشار قرار دادن سهامداران اقلیت به درون شرکت‌ها برای تخلیه نقدینگی وجود دارد. یافته‌ها با تئوری نمایندگی مطابقت دارد، که نشان می‌دهد، اگر سود به سهامداران پرداخت نشود، ممکن است سود توسط مدیران برای استفاده شخصی منحرف شود یا ممکن است شرکت به پروژه‌های بی‌سود متعهد شود که منافع خصوصی را برای اشخاص خاص فراهم می‌کند. سود سهام می‌تواند نقش مهمی برای رفع مشکلات نمایندگی بین سهامداران داخلی و سهامداران خارجی داشته باشد.

۲) فرصت: در واقع فرصت اشتباه ناشی از کمبود مکانیسم‌های کنترلی است که فعالیت‌های مدیریت سود را ممکن می‌سازد. این شرایط به دلیل ناکارآمدی کنترل‌ها، به‌ویژه در درون سازمان رخ می‌دهد که خطر تقلب را افزایش می‌دهد. از این حیث به کیفیت حسابرسی مستقل به‌عنوان یک معیار فرصت پرداخته شده است، به‌طوری که خدمات حسابرسی برای تسهیل معاملات بین طرف‌های داخلی و خارجی یک تجارت مانند سهامداران، طلبکاران، مقامات دولتی، کارکنان، مشتریان و دیگران مورد نیاز است. معیار دیگری که برای فرصت استفاده شده است، جریان نقد آزاد می‌باشد. اگر جریان نقدی آزاد در یک شرکت برای به حداکثر رساندن یا متعادل کردن بهترین منافع سهامداران استفاده یا سرمایه‌گذاری نشود، مشکلات نمایندگی ایجاد می‌کند. مدیر ممکن است به دلایل فرصت طلبانه، وجوه نقد را در یک پروژه بی‌سود یا کم‌سود سرمایه‌گذاری کند. در نتیجه ممکن است شرکت در موقعیت رشد کمی قرار گیرد.

۳) توجیه: توجیه، رفتاری است که نشان می‌دهد، یک مدیر دارای طرز فکر یا اصول اخلاقی است که او را تشویق به ارتکاب فعالیت غیرقانونی می‌کند. از این‌رو برای توجیه، به دوگانگی وظیفه مدیرعاملی به عنوان یک معیار پرداخته شده است. هیئت‌مدیره شرکت جزء حیاتی حاکمیت شرکتی است و باید به‌عنوان یک ابزار نظارتی در برابر هرگونه سوءرفتار در مدیر ارشد (مدیرعامل) عمل کند. معیار دیگری که برای توجیه استفاده شده است، تغییر در حسابرس مستقل می‌باشد. چراکه حسابرس نیز به‌عنوان یک نهاد نظارتی بیرونی باعث محدودیت و کاهش تئوری نمایندگی می‌گردد. در این پژوهش به تغییر حسابرس از دیدگاه استقلال پرداخته شده است.

۴) توانایی مدیریت: قدرت مدیریت در اداره و حاکمیت شرکتی را بیان می‌کند که در این پژوهش از یکی از معیارهای توانایی مدیریت یعنی مالکیت مدیریتی استفاده شده است.

۳-۲. سود سهام پرداختی و مدیریت سود

استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی، تمایل دارند از توان شرکت در ایجاد منابع نقدی آگاهی یابند تا از یک‌سو تصویری روشن از وضعیت کنونی شرکت به دست آورند و از سوی دیگر، بتوانند

وضعیت آینده شرکت را مورد ارزیابی قرار دهند. در این میان، سود سهام نقدی به دلیل عینیت و ملموس بودن، نزد ذی‌نفعان شرکت، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. این مسأله نزد مدیران شرکت‌ها نیز دارای اهمیت است، از این‌رو، بخشی از توان و توجه مدیران شرکت‌ها معطوف به مقوله‌ای است که از آن با عنوان سیاست تقسیم سود یاد می‌شود. اما مسأله اصلی، ریشه‌یابی دلایل اتخاذ یک سیاست تقسیم سود مشخص از سوی شرکت‌ها است. پرداخت سود سهام ممکن است به کاهش هزینه‌های نمایندگی و تضاد منافع کمک کند؛ زیرا سود سهام نقدی:

۱. مدیریت را مجبور به ایجاد وجوه نقد کافی برای پرداخت سود سهام می‌کند.
۲. مدیریت را وادار می‌سازد تا برای تأمین مالی پروژه‌های خود، به بازار سرمایه مراجعه کند و طبعاً اطلاعات بیشتری را در اختیار بازار قرار دهد.
۳. باعث کاهش جریان وجوه نقد مازاد و هدر رفت آن‌ها شود. مطابق با نظر روزف^۱ (۱۹۸۲)، سود سهام به طور کلی به عنوان معیار کنترلی می‌باشد که به کاهش اختیارات مدیر کمک می‌کند. استربروک^۲ (۱۹۸۴) و روزف (۱۹۸۲) پیش‌بینی کردند که سود تقسیمی بالا، هزینه‌های نمایندگی را از طریق مواجهه مدیریت برای جستجوی تأمین مالی خارجی کاهش می‌دهد. انتظار می‌رود کاهش هزینه‌های نمایندگی باعث بالا رفتن ارزش شرکت گردد. جنسن (۱۹۸۶) معتقد است که پرداخت سود سهام باعث کاهش جریان نقدی آزاد شده و در نتیجه باعث کاهش سرمایه‌گذاری مدیران در پروژه‌های غیرسودآور می‌شود (ماهدنور^۳ و همکاران، ۲۰۱۵). لذا، این فرض را می‌توان مطرح نمود که بین سود سهام پرداختی و مدیریت سود، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۲-۴. اهرم مالی و مدیریت سود

تأمین مالی از طریق بدهی به علت صرفه‌جویی مالیاتی و نرخ پایین‌تر آن در مقایسه با بازده مورد انتظار سهام‌داران، راه‌حل مطلوب‌تری برای تأمین مالی محسوب می‌شود. اما آنچه برای اعتباردهندگان در خصوص اعطای وام و اعتبار اهمیت دارد، توان پرداخت اصل و بهره وام و اعتبارات پرداختی توسط وام‌گیرنده می‌باشد. عموماً یکی از راهکارهایی که اعتباردهندگان جهت ارزیابی توان پرداخت اصل و بهره وام به آن توجه می‌کنند، بررسی صورت‌های مالی شرکت‌ها است، که در این میان صورت‌حساب سود و زیان و به ویژه رقم سود قبل از بهره، از اهمیت خاصی برخوردار است. اما آنچه دغدغه اعتباردهندگان در استفاده از سود حسابداری شده است، محاسبه

1. Rozeff

2. Easterbrook

3. Mohd Noor

این رقم با استفاده از رویکرد تعهدی است. بر اساس این رویکرد، با تحقق درآمدها و وقوع هزینه‌ها و بدون توجه به زمان مبادله وجه نقد، سود شناسایی می‌شود. لذا، در محاسبه سود از پیش‌بینی‌ها و برآوردها استفاده می‌گردد که این امر دستکاری سود توسط مدیریت را امکان‌پذیر ساخته و کیفیت سود گزارش شده، یعنی توانایی سود در پیش‌بینی جریان‌های نقدی آتی را مورد تردید قرار می‌دهد. اگرآوال و کنوبر^۱ (۱۹۹۶)، معتقدند که تأمین مالی از طریق بدهی، اغلب به عنوان مکانیسم کنترلی جهت کاهش هزینه‌های نمایندگی می‌باشد. گروسمن و هارت (۱۹۸۲)، پیش‌بینی کردند که بدهی‌های کوتاه‌مدت مشوق مدیران جهت مشوق‌های سهام‌داران برای اجتناب از هزینه‌های ورشکستگی می‌باشد. آن‌ها استدلال کردند که اهرم مالی، هزینه‌های نمایندگی را کاهش می‌دهد (عرب، ۱۴۰۳). لذا، این فرض را می‌توان مطرح نمود که بین اهرم مالی و مدیریت سود، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۵-۲. کیفیت حسابرسی و مدیریت سود

اولین بار دی‌آنجلو (۱۹۸۱)^۲، کیفیت حسابرسی را سنجش و ارزیابی بازار از توانایی حسابرس در کشف تحریفات با اهمیت و گزارش تحریفات کشف شده دانست. پالمرز^۳ (۱۹۸۸) کیفیت حسابرسی را ایجاد اطمینان از صورت‌های مالی، و احتمال آنکه صورت‌های مالی هیچ‌گونه تحریف با اهمیتی نداشته باشد، تعریف کرد. دیویدسون و نئو^۴ (۱۹۹۳) تعریف متفاوتی از کیفیت حسابرسی را ارائه کردند. آن‌ها کیفیت حسابرسی را به توانایی حسابرس در کشف و رفع تحریفات مهم و دستکاری در سود خالص گزارش شده مرتبط دانستند. حسابرسان نقش مهمی در اطمینان از کیفیت گزارش‌های مالی ایفا می‌کنند. خدمات حسابرسی تضاد بین اشخاص داخلی و اشخاص بیرونی واحد تجاری از قبیل سهام‌داران، اعتباردهندگان، مقامات دولتی، کارکنان، مشتریان و سایرین را کاهش می‌دهد. وظیفه حسابرسی، اطمینان‌بخشی به این موضوع است که سود شرکت دارای کیفیت است (کوسوماواتی و همکاران، ۲۰۲۳). لذا، این فرض را می‌توان مطرح نمود که بین کیفیت حسابرسی و مدیریت سود رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۶-۲. جریان نقد آزاد و مدیریت سود

یکی از معیارهای ارزیابی عملکرد و ارزیابی سلامت مالی واحدهای تجاری، جریان‌های نقد

1. Agrawal & Knoeber

2. De Angelo

3. Palmrose

4. Davidson & Neu

آزاد است که برای اولین بار توسط جنسن مطرح شد. جنسن^۱ (۱۹۸۶)، بیان می‌دارد که چنانچه در یک شرکت جریان نقد آزاد مورد استفاده درست قرار نگیرد، یا جهت حداکثرسازی منافع سهام‌داران سرمایه‌گذاری نشود، باعث افزایش مشکلات نمایندگی وجوه مذکور خواهد شد. مدیر ممکن است سرمایه‌گذاری غیرسودآوری را انتخاب نماید که در راستای افزایش منافع خود باشد؛ در نتیجه شرکت ممکن است در آینده با رشد کمتری مواجه شود. در صورت نبود اقدام مؤثر توسط سایر ذی‌نفعان مستقل، احتمالاً مدیران اطلاعات مربوط به فعالیت‌ها را افشاء نکرده یا دست به دستکاری ارقام حسابداری بزنند. مدیران ممکن است افشای کافی در رابطه با سرمایه‌گذاری جریان‌های نقدی را به سرمایه‌گذاران ارائه نکنند. بر مبنای افشای مذکور، سرمایه‌گذاران ممکن است قادر به اطلاع از مزایا و معایب پروژه‌های سرمایه‌گذاری در راستای افزایش ثروت‌شان نباشند. انتخاب پروژه‌های سرمایه‌گذاری ضعیف ممکن است سودهای آتی را کاهش دهد و منجر به اقدام حذف مدیران یا رئیس هیأت مدیره گردد. به منظور اجتناب از ریسک مواجهه با تغییر مدیریت، مدیران ممکن است ارقام حسابداری را دستکاری نمایند، تا در نهایت بتوانند سود را افزایش دهند. بنابراین، مدیران دارای این انگیزه هستند که به منظور دستیابی به اهداف خود، سود را مدیریت نمایند (آشوغ، ۱۴۰۳). لذا، این فرض را می‌توان مطرح نمود که بین جریان نقد آزاد و مدیریت سود، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۷-۲. تغییرات در حسابرِس مستقل و مدیریت سود

حسابرسان مستقل به عنوان یکی از اجزاء با اهمیت بازارهای سرمایه کارآ خدمت می‌کنند؛ زیرا حسابرسان با افزایش اعتبار و قابلیت اتکای اطلاعات مالی شرکت‌ها می‌توانند موجب تخصیص کارآتر منابع شوند. در نتیجه، الزام‌های افشاء و عکس‌العمل بازار در قبال تغییر حسابرسان با هدف دلسرد کردن مدیریت صاحبکار برای اخذ گزارش‌های حسابرسی مطلوب و یا مجوز استفاده از روش‌های حسابداری خاص ایجاد شده‌اند. بتی و فرنلی^۲ (۱۹۹۵)، معتقدند که شرکت‌ها باید با توجه به سه معیار؛ ویژگی‌های صاحبکار، ویژگی‌های حسابرِس بالقوه و محیط حسابرسی اقدام به انتخاب حسابرِس کنند. ولی گاهی اوقات تضاد منافع بین مدیر و سهام‌دار موجب می‌شود که انتخاب حسابرِس با توجه به این معیارها انجام نشود؛ زیرا مدیران به دنبال حسابرسی هستند که نیاز سهام‌داران به اعتباردهی به صورت‌های مالی را تأمین کند و سهام‌داران انتظار دارند که مدیران حسابرسی را انتخاب کنند که کیفیت کار آن بهتر است. به عنوان مثال، تحلیل‌گران اوراق بهادار،

1. Jensen

2. Beattie) Fearnley

مدیران شرکت‌ها و سرمایه‌گذاران بیشترین توجه خود را به رقم سود خالص به عنوان آخرین قلم اطلاعاتی صورت سود و زیان معطوف می‌کنند. مدیریت می‌تواند با توجه به اختیاری که دارد، حسابرס شرکت را تغییر دهد و صاحبان سهام نیز می‌توانند با تغییر حسابرס، کیفیت سود شرکت‌ها را تغییر دهند (وکیلی فرد و همکاران، ۱۳۹۳). لذا، این فرض را می‌توان مطرح نمود که بین تغییرات در حسابرס مستقل و مدیریت سود رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۸-۲. دوگانگی وظیفه مدیرعامل و مدیریت سود

بررسی علل و شرایط ایجاد رسوایی‌های مالی دهه‌های اخیر بیان‌گر این واقعیت است که در موارد فقدان نظارت بر مدیریت، حاکمیت ناقص سهام‌داران شرکت‌ها بر نحوه اداری امور و سپردن اختیارات نامحدود به مدیران اجرایی، زمینه را برای سوء استفاده آنان فراهم نموده است. جلوگیری از بروز چنین شرایطی مستلزم اعمال حاکمیت صحیح سهام‌داران از طریق نظارت دقیق بر مدیریت اجرایی و حسابرسی منظم شرکت‌ها است، که در مجموع تحت عنوان فرآیند حاکمیت شرکتی شناخته می‌شود. آقایی و چالاکی (۱۳۹۸) در پژوهشی دریافتند که ویژگی‌های حاکمیت شرکتی در کاهش مدیریت سود تأثیرگذار است. رهنمای‌رودپشتی و همکاران (۱۳۹۱)، نیز نشان دادند که بین تمرکز مالکیت و هیأت مدیره با مدیریت سود، رابطه منفی و بین سهام‌داران نهادی و مدیریت سود رابطه مثبت معنادار وجود دارد. کی (۲۰۱۴)، معتقد است، از آنجا که سود حسابداری یکی از مهم‌ترین مبنای تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران می‌باشد، لذا، مدیران عمدتاً سود و نرخ رشد سود شرکت تحت مدیریت خود را به گونه‌ای دستکاری می‌نمایند که یکنواخت به نظر بیاید. از این رو می‌توان مدیریت سود را تلاش مدیر برای کاهش نوسان‌های غیرعادی سود، تا آن اندازه که اصول مستدل و منطقی حسابداری و مدیریت اجازه داده باشند، تعریف کرد (قدرتی و فیضی، ۱۳۹۴). لذا، این فرض را می‌توان مطرح نمود که بین دوگانگی وظیفه مدیر عامل و مدیریت سود، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۹-۲. توانایی مدیریت و مدیریت سود

توانایی مدیریت یکی از بعدهای سرمایه انسانی شرکت‌ها است که به عنوان دارایی نامشهود طبقه‌بندی می‌شود. درمچیان و همکاران (۲۰۱۲) توانایی مدیریت را به عنوان کارایی مدیران نسبت به رقبا در تبدیل منابع شرکت به درآمد تعریف می‌کنند. این منابع در شرکت‌ها شامل بهای موجودی‌ها، هزینه‌های فروش، اداری و عمومی، دارایی‌های ثابت مشهود، اجاره‌های عملیاتی، هزینه‌های تحقیق و توسعه و دارایی‌های نامشهود شرکت است. انتظار بر این است که با افزایش

توانایی مدیریت، ارزش بنگاه اقتصادی بیشتر شود. در واقع، بنگاه اقتصادی که به وسیله مدیر کارآمدی اداره می‌شود، دارای ارزش بیشتری نزد سرمایه‌گذاران خواهد بود. گرچه توانایی یا استعداد مدیریتی محور اساسی در درک سهم مدیریت از عملکرد شرکت، تصمیمات سرمایه‌گذاری، پاداش مدیران و حاکمیت شرکتی است، اما یک واگرایی عقیده در رابطه با تاثیرات ویژه مدیریتی بر نتایج واحدهای تجاری مختلف وجود دارد. اعتقاد بر این است که اگر دیدگاه «قرارداد کارآ» غالب باشد، مدیران توانمندتر می‌توانند با کاهش مشکل عدم تقارن اطلاعاتی و با هم‌سویی بهتر علائق خود با ذینفعان خارجی، کیفیت گزارشگری مالی را بهبود بخشند. از سوی دیگر تئوری «خود بیش باوری مدیریت» استدلال می‌کند که مدیران توانمندتر قادر خواهند بود گزارشگری مالی را دستکاری نمایند؛ این امر به واسطه دانش مدیران از فرآیند گزارشگری خاص شرکت و انجام سرمایه‌گذاری‌های مبهم در راستای افزایش منافع شخصی صورت می‌پذیرد. اساساً می‌توان ریشه بروز شرایطی چون بیش سرمایه‌گذاری یا کم سرمایه‌گذاری را در برخی از نواقص بازار سرمایه نظیر عدم تقارن اطلاعاتی و هزینه‌های نمایندگی ناشی از برهم کنش میان سهام‌داران، اعتباردهندگان و مدیران جستجو نمود. همچنین براساس مبانی نظری خصوصی‌سازی، با افزایش مالکیت بخش خصوصی در شرکت‌ها، انتظار می‌رود که با تغییر مدیریت بنگاه، کارایی مالی و اقتصادی بنگاه‌ها افزایش یابد (مرادزاده‌فرد، ۱۳۹۵). لذا، این فرض را می‌توان مطرح نمود که بین توانایی مدیریت و مدیریت سود، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۲-۱۰. پیشینه داخلی

عالی‌زاده و همکاران (۱۴۰۳)، در پژوهشی با عنوان «مدیریت سود فرصت‌طلبانه یک انحراف اخلاقی در گزارشگری مالی و نقش دانش ضمنی مدیران در آن» نشان دادند که دانش ضمنی مدیریتی بر مدیریت سود کارا اثر معنی‌داری دارد. همچنین دانش ضمنی مدیران در حوزه حسابداری، مالی، مدیریتی و حسابرسی، بر رفتار مدیریت سود فرصت‌طلبانه اثر معناداری دارد. افزایش دانش ضمنی مدیران در زمینه حسابداری و مالی، مدیریتی و حسابرسی، سبب افزایش مدیریت سود توسط مدیران می‌شود. به عبارتی، وقتی این دانش افزایش می‌یابد، تضاد منافع بین مدیران و حسابرسان کاهش یافته و در نتیجه مدیریت سود افزایش می‌یابد. عرب (۱۴۰۳)، در پژوهشی با عنوان «تاثیر حاکمیت شرکتی خوب، اهرم و عملکرد مالی بر مدیریت سود، دریافتند که حاکمیت شرکتی خوب، اهرم و عملکرد مالی، بر مدیریت سود در شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران تاثیر معناداری دارد. ولی‌زاده لاریجانی و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان «گزارش تفسیری مدیریت و مدیریت سود: با تاکید بر نقش مدیران زن» نشان دادند که عملکرد اجتماعی با عملکرد مالی رابطه مثبت داشته

و قدرت رقابت بر رابطه بین عملکرد اجتماعی با عملکرد مالی نقش تعدیلی منفی دارد. عملکرد زیست محیطی با عملکرد مالی رابطه مثبت داشته و قدرت رقابت، بر این رابطه نقش تعدیلی منفی دارد. با توجه به ضرایب بدست آمده، بُعد اجتماعی شرکت نسبت به بُعد زیست محیطی، در افزایش عملکرد مؤثرتر است. یاورى فرد و رحیمی فر (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر کیفیت گزارشگری مالی، حسابرسی داخلی بر مدیریت سود» نشان دادند که کیفیت گزارشگری مالی بر مدیریت سود شرکت تأثیر منفی و معناداری دارد، یعنی افزایش کیفیت گزارشگری مالی، کاهش مدیریت سود را به دنبال دارد. همچنین حسابرسی داخلی رابطه بین کیفیت گزارشگری مالی و مدیریت سود را تقویت می‌کند. آشوغ (۱۴۰۳)، در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر جریان نقد آزاد و اندازه شرکت بر مدیریت سود»، دریافت که جریان‌ات نقد آزاد و اندازه شرکت بر مدیریت سود تأثیر معناداری دارند. کیان و فقیه (۱۴۰۲)، در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر مشکل نمایندگی بر قدرت پیش‌بینی‌کنندگی سود در شرکت‌های خانوادگی: نقش میانجی مدیریت سود» نشان دادند که مشکل نمایندگی بر مدیریت سود و قدرت پیش‌بینی‌کنندگی سود به ترتیب تأثیر مثبت و منفی معناداری دارد. همچنین نتایج بیانگر تأثیر میانجی کامل مدیریت سود بر ارتباط بین مشکل نمایندگی و قدرت پیش‌بینی‌کنندگی سود در شرکت‌های خانوادگی می‌باشد. به بیان دیگر، مشکل نمایندگی هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیرمستقیم و از طریق مدیریت سود (میانجی کامل) بر قدرت پیش‌بینی‌کنندگی سود تأثیرگذار است.

۲-۱۱. پیشینه خارجی

کوسوماواتی و همکاران (۲۰۲۳)، در پژوهشی با عنوان «تحلیل اثر حاکمیت شرکتی خوب، اهرم و عملکرد مالی بر مدیریت سود»، نشان دادند که حاکمیت شرکتی خوب تأثیر منفی و معناداری بر مدیریت سود و اهرم دارد، اما تأثیری بر مدیریت سود ندارد. همچنین عملکرد مالی تأثیر منفی بر مدیریت سود دارد. مانگال و سینگال (۲۰۲۳)، نیز در پژوهشی با عنوان «آیا شیوه‌های حاکمیت شرکتی، مدیریت سود را در صنعت بانکداری مهار می‌کند؟»، دریافتند که تعداد کمیته‌های هیئت‌مدیره، اندازه و استقلال کمیته حسابرسی و حسابرسی مشترک، به طور قابل توجهی در مهار مدیریت سود موثر هستند. سایر متغیرهای مرتبط با هیئت‌مدیره (اندازه، استقلال، جلسات و دقت و متغیرهای کمیته حسابرسی) در مهار مدیریت سود در بانک‌های هند مؤثر نیستند. سریانا و آندریانوس^۱ (۲۰۱۶)، در پژوهشی به بررسی تأثیر اهرم مالی بر مدیریت سود مبتنی بر اقلام تعهدی و

مدیریت سود واقعی در بین شرکت‌های آمریکایی پرداختند. نتایج نشان داد که هیچ شواهد مربوطی مبنی بر استفاده هر دو نوع مدیریت سود در شرکت‌هایی که سطح بالایی از بدهی یا تغییرات در آن را دارند، یافت نشد. ماهدنور و همکاران (۲۰۱۵)، در پژوهشی به بررسی رابطه بین عوامل فرصت و انگیزه تقلب و مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس مالزی پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین متغیرهای سود سهام، کیفیت حسابرسی و جریان‌های نقد آزاد و مدیریت سود حسابداری رابطه معناداری وجود دارد. حق‌الزحمه بالای حسابرسی، مدیریت سود حسابداری را محدود می‌کند.

۳. فرضیه‌های پژوهش

- فرضیه ۱. بین سود سهام پرداختی و مدیریت سود، رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- فرضیه ۲. بین اهرم مالی و مدیریت سود، رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- فرضیه ۳. بین کیفیت حسابرسی و مدیریت سود، رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- فرضیه ۴. بین جریان نقد آزاد و مدیریت سود رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- فرضیه ۵. بین تغییرات در حسابرسی مستقل و مدیریت سود، رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- فرضیه ۶. بین دوگانگی وظیفه مدیرعامل و مدیریت سود، رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- فرضیه ۷. بین توانایی مدیریت و مدیریت سود، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۴. مدل و متغیرهای پژوهش

۴-۱. متغیرهای پژوهش

متغیر وابسته: متغیر وابسته این پژوهش مدیریت سود^۱ می‌باشد. برای اندازه‌گیری مدیریت سود، از مدل تعدیل شده جونز^۲ استفاده شده است. این مدل به شرح زیر است (زمانی‌راد، ۱۳۹۲):

$$\frac{TAC_{it}}{TA_{it-1}} = a_0 \left(\frac{1}{TA_{it-1}} \right) + \frac{a_1(\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it})}{TA_{it-1}} + a_2 \left(\frac{PPE_{it}}{TA_{it-1}} \right) + e_{it}$$

TAC_{it}: جمع اقلام تعهدی (سود قبل از اقلام غیر مترقبه منهای جریان‌های نقدی عملیاتی) در

سال t برای شرکت تحت مطالعه i

TA_{it-1}: جمع دارایی‌ها در سال t-1 برای شرکت تحت مطالعه i

ΔREV_{it}: تغییرات درآمد طی سال t-1 تا t برای شرکت تحت مطالعه i

1. EM

2. Jones

ΔREC_{it} : تغییرات حساب‌ها و اسناد دریافتی طی سال‌های $t-1$ تا t برای شرکت تحت مطالعه i
 PPE_{it} : مبلغ ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات در سال t برای شرکت تحت مطالعه i .
 ضرایب برآوردی حاصل از رگرسیون‌های شرکت تحت مطالعه برای برآورد میزان اقلام تعهدی مدیریت شده برای هر شرکت نمونه، از طریق کسر نمودن اقلام تعهدی مدیریت نشده از جمع اقلام تعهدی به شرح زیر به دست می‌آید:

$$TEAM_{it} = \frac{TAC_{it}}{TA_{it-1}} - a_0 \left(\frac{1}{TA_{it-1}} \right) + \frac{a_1 (\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it})}{TA_{it-1}} + a_2 \left(\frac{PPE_{it}}{TA_{it-1}} \right)$$

$TEAM_{it}$: اجزای مدیریت شده اقلام تعهدی شرکت تحت مطالعه i در سال t که معادل جمع اقلام تعهدی اختیاری است.

متغیر مستقل: در این پژوهش ۷ متغیر مستقل شامل سود سهام پرداختی، اهرم مالی، کیفیت حسابرسی، جریان نقد آزاد، تغییر در حسابرس مستقل و دوگانگی وظیفه مدیرعامل وجود دارد که به شرح ذیل قابل محاسبه می‌باشند (ماهدنور و همکاران، ۲۰۱۵).

(۱) سود سهام پرداختی^۱: این نسبت از تقسیم سود سهام قابل توزیع به کل سهام شرکت قابل محاسبه می‌باشد.

(۲) اهرم مالی^۲: این نسبت از تقسیم کل بدهی‌های شرکت به کل دارایی‌های شرکت قابل محاسبه است.

(۳) کیفیت حسابرسی^۳: در این پژوهش برای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی، از حق الزحمه حسابرسی، و برای همگن شدن متغیرها، از لگاریتم طبیعی حق الزحمه حسابرسی استفاده شده است.

(۴) جریان نقد آزاد^۴: جریان‌های نقد آزاد واحد تجاری از مدل چانگ و همکاران (۲۰۰۵) به شرح رابطه زیر اندازه‌گیری می‌شود:

$$FCF_{it} \equiv (NIBD_{it} - TAX_{it} - INT_{it} - CSDIV_{it}) / A_{i,t01}$$

که در آن :

FCF_{it} : جریان‌های نقدی آزاد شرکت i در سال t

$NIBD_{it}$: سود عملیاتی قبل از استهلاك شرکت i در سال t

1. DP
2. FL
3. AI
4. FCF

TAX_{it} : کل مالیات پرداختی شرکت i در سال t

INT_{it} : هزینه مالی پرداختی شرکت i در سال t

$CSDIV_{it}$: سود سهامداران عادی پرداختی شرکت i در سال t

$A_{i,t01}$: مجموع ارزش دفتری دارایی‌های شرکت i در سال $t-1$

۵) **تغییر در حسابرس مستقل**:^۱ این یک متغیر مجازی است. چنانچه حسابرس شرکت نسبت به سال قبل تغییر کرده باشد، عدد (۱)، در غیر این صورت (۰) خواهد گرفت.

۶) **دوگانگی وظیفه مدیرعامل**:^۲ این یک متغیر مجازی است. چنانچه مدیرعامل شرکت رئیس یا نائب رئیس هیأت مدیره باشد، عدد (۱)، در غیر این صورت (۰) خواهد گرفت.

۷) **توانایی مدیریت**:^۳ برای توانایی مدیریت از معیار مالکیت مدیریتی استفاده می‌شود. برای محاسبه آن از مجموع درصد سهامی که در اختیار هیأت مدیره شرکت است، استفاده می‌شود (کیان و همکاران، ۲۰۱۸).

متغیر کنترلی: در این پژوهش دو متغیر کنترلی به شرح زیر وجود دارد:

۱) **اندازه شرکت**:^۴ برای محاسبه این متغیر از لگاریتم طبیعی دفتری کل دارایی‌های شرکت استفاده می‌شود (فرانکو و همکاران، ۲۰۱۷).

۲) **بازده حقوق صاحبان سهام**:^۵ برای محاسبه بازده حقوق صاحبان سهام از رابطه زیر استفاده می‌شود (همان).

$$ROE_{i,t} = \frac{NI_{i,t}}{TA_{i,t}}$$

$ROE_{i,t}$ = بازده حقوق صاحبان سهام شرکت i در دوره t ؛

$NI_{i,t}$ = سود خالص شرکت i در دوره t ؛

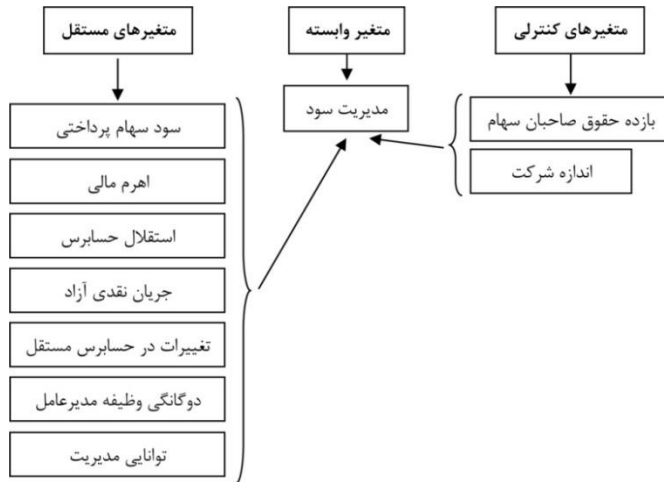
$TA_{i,t}$ = دارایی‌های شرکت i در دوره t .

۲-۴. مدل‌های پژوهش

مدل پژوهش در قالب مدل‌های مفهومی و ریاضی به شرح ذیل می‌باشند:

الف- مدل مفهومی: براساس متغیرهای پژوهش که پیش‌تر به آن‌ها پرداخته شد، مدل مفهومی پژوهش به شرح ذیل است:

1. CPA Turnover
2. CEO Duality
3. TMO
4. Size
5. ROE

نمودار ۱- مدل مفهومی پژوهش

ب- مدل ریاضی: برای آزمون فرضیه‌های پژوهش، از مدل آماری ذیل استفاده می‌شود:

$$DA_{it} = \beta_0 + \beta_1 DP_{it} + \beta_2 FL_{it} + \beta_3 AI_{it} + \beta_4 FCF_{it} + \beta_5 CPA\ Turnover_{it} + \beta_6 CEO\ Duality_{it} + \beta_7 TMO_{it} + \beta_8 ROE_{it} + \beta_9 Size_{it} + \varepsilon_{it}$$

در این مدل:

DA_{it} : اقلام تعهدی اختیاری (شاخص اندازه‌گیری مدیریت سود) شرکت i در دوره t

DP_{it} : سود سهام پرداختی شرکت i در دوره t

FL_{it} : اهرم مالی شرکت i در دوره t

AI_{it} : کیفیت حسابرسی شرکت i در دوره t

FCF_{it} : جریان نقد آزاد شرکت i در دوره t

$CPAturnover_{it}$: تغییرات در حسابرس مستقل شرکت i در دوره t

$CEOduality_{it}$: دوگانگی وظیفه مدیرعامل شرکت i در دوره t

TMO_{it} : مالکیت مدیریتی شرکت i در دوره t

ROE_{it} : نرخ بازده حقوق صاحبان سهام شرکت i در دوره t

$Size_{it}$: اندازه شرکت i در دوره t

ε_{it} : خطای مدل

۵. روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی، از لحاظ استنتاج، توصیفی-تحلیلی (استقرایی) و از

لحاظ طرح پژوهش، پس‌رویدادی است. برای جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات موردنیاز، از روش کتابخانه‌ای و مطالعات اسنادی، و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شده است. در بخش آمار توصیفی به ویژگی‌های کلی نمونه آماری از جمله میانگین، میانه، بیشترین، کم‌ترین، انحراف استاندارد، کشیدگی و چولگی پرداخته شده و در بخش آمار استنباطی ابتدا ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرها بررسی گردیده و در ادامه به مانایی متغیرها و ناهمسانی مدل پرداخته شده است. همچنین به منظور تشخیص نوع داده‌های ترکیبی مدل از آزمون‌های F لیمر و هاسمن^۱ استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری ایویوز انجام شده و از تکنیک داده‌های پانل استفاده شده است.

۶. یافته‌های پژوهش

۶-۱. آمار توصیفی

جدول ۱ - خلاصه نتایج آمار توصیفی متغیرها

آمار توصیفی		متغیرهای مستقل									متغیرهای وابسته	
نام فارسی متغیر	اقدام تعهدی اختیاری	سود سهام پرداختی	اهرم مالی	کیفیت حسابداری	جریان نقد آزاد	تغییرات در حسابرس مستقل	دوگانگی وظیفه مدیرعامل	مالکیت مدیریتی	نرخ بازده حقوق صاحبان سهام	اندازه شرکت	متغیرهای کنترل	
نام لاتین متغیر	DA	DP	LEV	AI	FCF	CPA_TUR NOVER	DUALITY CEO	TMO	ROE	SIZE		
میانگین	0.186834	0.550400	0.655055	6.031909	0.500070	0.604167	0.227083	60.12020	0.074427	12.20260		
میانه	0.197555	0.546885	0.660874	6.033086	0.480550	1.000000	0.000000	67.72000	0.254692	12.10404		
بیشینه	1.307285	0.749290	2.191161	6.033086	0.994700	1.000000	0.000000	69.00000	4.427122	14.29772		
کمینه	-1.390646	0.360210	0.089110	5.468060	0.013800	0.000000	0.000000	72.69562	-72.69562	10.41527		
انحراف معیار	0.365092	0.113415	0.246724	0.025790	0.288201	0.489539	0.419384	27.95918	3.468606	0.732755		
ضریب چولگی	-0.510142	0.060815	1.163653	-1.842038	0.047368	-0.426014	1.302870	-19.54495	-0.881293	0.580624		
ضریب کشیدگی	4.990455	1.769880	7.819228	1.848614	478.0021	1.181488	2.697470	3.311923	2.710556	3.259597		

اصلی‌ترین شاخص مرکزی، میانگین است که بیان‌گر نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع بوده و شاخص خوبی برای نشان دادن مرکزیت داده‌ها است. برای مثال، مقدار میانگین برای متغیر اقدام تعهدی اختیاری برابر با ۰/۱۸۶۸ است که نشان می‌دهد بیشتر داده‌ها حول این نقطه تمرکز یافته‌اند. میانه یکی دیگر از شاخص‌های مرکزی است که وضعیت جامعه را نشان می‌دهد. میانه سود سهام پرداختی برابر با ۰/۵۴۶۸ بوده که بیان‌گر این است که نیمی از داده‌ها کم‌تر از این مقدار و نیمی دیگر بیشتر از این مقدار هستند. انحراف معیار یکی از مهم‌ترین پارامترهای پراکندگی بوده و معیاری برای میزان پراکندگی مشاهده‌ها از میانگین است. مقدار این پارامتر برای متغیر انحراف معیار کیفیت

حسابرسی برابر با ۰/۰۲۵۷ است.

۲-۲. آمار استنباطی

جدول ۲ - نتایج آزمون بررسی هم خطی بین متغیرها

متغیر	مدل	GDP deflator	M2 uncertainty	Tangibility	Agency cost	ROA	BM	Leverage	Cash	Constraint	Sales	Overconfidence	Inflation uncertainty	Over Invest
VIF	مدل	۱/۶۵	۱/۷۳	۱/۴۷	۱/۶۳	۱/۶۳	۱/۷۴	۱/۴۳	۱/۷۶	۱/۷۷	۱/۹۳	۱/۵۲	۱/۴۹	۱/۷۷
تولرانس (۱)		۰/۹۷	۰/۹۴۳	۰/۵۵	۰/۵۸۹	۰/۳۴	۰/۳۳۶	۰/۷۹	۰/۸۲	۰/۶۸	۰/۸۸	۰/۹۴	۰/۹۰	۰/۷۱

زمانی که عامل تورم واریانس کوچکتر از (۵) و تولرانس نزدیک به (۱) باشد، نشان دهنده عدم وجود هم خطی بین متغیرهای مدل است. میزان عامل تورم واریانس در کلیه موارد کم تر از (۵) و میزان تولرانس نزدیک به (۱) است. بنابراین، مشکل هم خطی چندگانه تهدیدی جدی برای مدل محسوب نمی شود. در این پژوهش برای بررسی وجود مشکل ناهمسانی واریانس از آزمون بروش پاگان- کوک و ویسبرگ استفاده شده است.

جدول ۳ - نتایج آزمون بروش پاگان - کوک و ویسبرگ برای کشف ناهمسانی واریانس

مدل	فرضیه صفر (H_0)	آماره ϕ^2 بروش پاگان- کوک و ویسبرگ	p-value	نتیجه آزمون
اول	واریانس ها همسان هستند	۰/۶۴۱۲۶۷	۰/۰۴۳۱	H_0 رد می شود (ناهمسانی واریانس وجود دارد)

بنابر نتایج حاصل از این آزمون، در تمامی مدل های پژوهش، مشکل ناهمسانی واریانس وجود دارد (زیرا احتمال یا p-value محاسبه شده کوچکتر از ۰/۰۵ است). بنابراین، تخمین نهایی این مدل ها با استفاده از آزمون GLS صورت می گیرد، تا فرض همسانی واریانس ها در تحلیل رگرسیون برقرار بماند و مشکل ناهمسانی واریانس ها به این ترتیب حل شود.

جدول ۴ - آزمون F لیمر

نوع آزمون	شماره مدل	نوع مدل	P-Value	درجه آزادی	مقدار آماره
آزمون F لیمر	مدل (۱)	پانل	۰/۰۳۴۷	۹۵/۳۷۶	F= ۱/۱۷۵۵

چون Prob کوچکتر از ۰/۰۵ است، فرض H_0 مبنی بر پولینگ بودن داده ها رد می شود. بنابراین، با توجه به آزمون لیمر، داده ها پانل است.

جدول ۵ - آزمون هاسمن

نوع آزمون	شماره مدل	نوع مدل	P-Value	درجه آزادی	مقدار آماره
آزمون هاسمن	مدل (۱)	اثرات ثابت	۰/۰۴۹۵	۸	$\chi^2 = ۳/۸۵۹۸۶$

براساس نتایج حاصل از آزمون F لیمر، در برآورد مدل مربوط به فرضیه‌های پژوهش، با توجه به اینکه مقدار P-Value نیز در سطح اطمینان ۹۵٪، برابر با (۰) شده است، به عبارتی $P\text{-Value} < 3B8$ است، لذا، فرضیه صفر مبنی بر پولینگ بودن مدل رد شده و فرضیه مقابل (پانل) پذیرفته می‌شود. بنابراین، برای تمامی مقاطع مورد مطالعه (شرکت‌ها)، می‌توان جهت برآورد مدل از روش پانل استفاده کرد. همچنین طبق نتایج حاصل از آزمون هاسمن، برای فرضیه‌های پژوهش، با توجه به نتایج حاصل از آزمون F_{3B8} ، میزان P-Value معادل $3B8 <$ است، لذا، فرضیه صفر رد می‌شود. رد فرضیه صفر (H_0) نشان می‌دهد که روش اثرات تصادفی ناسازگار است و بایستی از روش اثرات ثابت استفاده شود.

جدول ۶ - خلاصه نتایج آماری آزمون مدل و فرضیه پژوهش

متغیر وابسته (اقدام تعهدی اختیاری)	ضرایب	انحراف معیار	آماره t	سطح معناداری (sig)
C (عرض از مبدأ)	2.276292	0.706648	3.221253	0.0014
سود سهام پرداختی	-0.313891	0.081042	-3.873182	0.0001
اهرم مالی	-0.182159	0.085663	-2.126461	0.0341
کیفیت حسابرسی	-0.130376	0.105780	-1.232518	0.2185
جریان نقد آزاد	-0.144309	0.027562	-5.235763	0.0000
تغییرات در حسابرس مستقل	0.019432	0.004959	3.918214	0.0001
دوگانگی وظیفه مدیرعامل	0.129565	0.051150	2.533045	0.0117
مالکیت مدیریتی	0.025165	0.006195	4.062339	0.0001
نرخ بازده حقوق صاحبان سهام	-0.083933	0.061734	-1.359584	0.1748
اندازه شرکت	0.006662	0.005087	1.309608	0.1911
آماره F فیشر (سطح معنی‌داری)	۶/۳۷۵۹۲۰ (۰/۰۰۰۰۰۰)	آماره دوربین واتسون	۲/۴۷۳	
ضریب تعیین	۰/۶۳۵	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۵۳۶	

با توجه به فرضیه اول پژوهش، ضریب برآوردی سود سهام پرداختی بر اقدام تعهدی اختیاری در جدول (۶) نشان‌دهنده رابطه معنادار میان سود سهام پرداختی و اقدام تعهدی اختیاری در سطح خطای ۰/۰۵ است؛ زیرا میزان p-value محاسبه‌شده برای ضریب این متغیر مستقل پژوهش، کمتر از

۰/۰۵ به دست آمده است. بنابراین، می توان گفت که بین سود سهام پرداختی بر ارقام تعهدی اختیاری در سطح اطمینان ۹۵٪ رابطه معناداری وجود دارد. پس، فرضیه اول پژوهش تایید می شود.

با توجه به فرضیه دوم پژوهش، ضریب برآوردی اهرم مالی بر ارقام تعهدی اختیاری در جدول (۶) نشان دهنده رابطه معنادار میان اهرم مالی و ارقام تعهدی اختیاری در سطح خطای ۰/۰۵ است؛ زیرا میزان p -value محاسبه شده برای ضریب این متغیر مستقل پژوهش، کم تر از ۰/۰۵ به دست آمده است. بنابراین، می توان گفت که بین اهرم مالی بر ارقام تعهدی اختیاری در سطح اطمینان ۹۵٪ رابطه معناداری وجود دارد. پس، فرضیه دوم پژوهش تایید می گردد.

با توجه به فرضیه سوم پژوهش، ضریب برآوردی کیفیت حسابرسی بر ارقام تعهدی اختیاری در جدول (۶) نشان دهنده عدم رابطه معنادار میان کیفیت حسابرسی و ارقام تعهدی اختیاری در سطح خطای ۰/۰۵ است؛ زیرا میزان p -value محاسبه شده برای ضریب این متغیر مستقل پژوهش، بیشتر از ۰/۰۵ به دست آمده است. بنابراین، می توان گفت که بین کیفیت حسابرسی بر ارقام تعهدی اختیاری در سطح اطمینان ۹۵٪ رابطه معناداری وجود ندارد. پس، فرضیه سوم پژوهش تایید نمی شود.

با توجه به فرضیه چهارم پژوهش، ضریب برآوردی جریان نقد آزاد بر ارقام تعهدی اختیاری در جدول (۶) نشان دهنده رابطه معنادار میان جریان نقد آزاد و ارقام تعهدی اختیاری در سطح خطای ۰/۰۵ است؛ زیرا میزان p -value محاسبه شده برای ضریب این متغیر مستقل پژوهش، کم تر از ۰/۰۵ به دست آمده است. بنابراین، می توان گفت که بین جریان نقد آزاد بر ارقام تعهدی اختیاری در سطح اطمینان ۹۵٪ رابطه معناداری وجود دارد. پس، فرضیه چهارم پژوهش تایید می گردد.

با توجه به فرضیه پنجم پژوهش، ضریب برآوردی تغییرات در حسابرس مستقل بر ارقام تعهدی اختیاری در جدول (۶) نشان دهنده رابطه معنادار میان تغییرها در حسابرس مستقل و ارقام تعهدی اختیاری در سطح خطای ۰/۰۵ است؛ زیرا میزان p -value محاسبه شده برای ضریب این متغیر مستقل پژوهش، کم تر از ۰/۰۵ به دست آمده است. بنابراین، می توان گفت که بین تغییرها در حسابرس مستقل بر ارقام تعهدی اختیاری در سطح اطمینان ۹۵٪ رابطه معناداری وجود دارد. پس، فرضیه پنجم پژوهش تایید می گردد.

با توجه به فرضیه ششم پژوهش، ضریب برآوردی دوگانگی وظیفه مدیرعامل بر ارقام تعهدی اختیاری در جدول (۶) نشان دهنده رابطه معنادار میان دوگانگی وظیفه مدیرعامل و ارقام تعهدی اختیاری در سطح خطای ۰/۰۵ است؛ زیرا میزان p -value محاسبه شده برای ضریب این متغیر مستقل پژوهش، کم تر از ۰/۰۵ به دست آمده است. بنابراین، می توان گفت که بین دوگانگی وظیفه مدیرعامل بر ارقام تعهدی اختیاری در سطح اطمینان ۹۵٪ رابطه معناداری وجود دارد. پس، فرضیه

ششم پژوهش تایید می‌گردد.

با توجه به فرضیه هفتم پژوهش، بررسی مقدار آماره t ، متغیر مالکیت مدیریتی ($۰.۶۲۳۳۹/۴$) نشان می‌دهد که در سطح خطای ۵ درصد دارای تاثیر مثبت و معنی‌داری بر مدیریت سود شرکت می‌باشد. بنابراین، می‌توان گفت که فرضیه در سطح اطمینان بالاتر از ۹۵ درصد پذیرفته می‌گردد. از این‌رو با توجه به نتایج بدست آمده می‌توان گفت که هرچه مالکیت مدیریتی افزایش (کاهش) یابد، مدیریت سود نیز افزایش (کاهش) پیدا می‌کند.

۷. نتیجه‌گیری

نتایج آزمون فرضیه اول نشان داد که، بین سود سهام پرداختی و مدیریت سود رابطه منفی وجود داشته و این رابطه معنادار نیز است. این نتیجه با نتایج پژوهش ماهدنور و همکاران (۲۰۱۵) موافق و همسو می‌باشد. بر این اساس، هرچه میزان سود سهام پرداختی بیشتر باشد، انتظار می‌رود دست مدیران در وجود وجوه مازاد بسته‌تر باشد و بدین ترتیب مدیریت سود کاهش یابد؛ زیرا یکی از عواملی که می‌تواند منجر به ایجاد نوسان در سود شرکت‌ها شود، آثار رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران است. منظور از رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران، تصمیم‌های سرمایه‌گذاری است که مدیران در شرایط نامطمئن و پرخطر اتخاذ نموده و معمولاً دارای بازده‌های متفاوت از جریان عادی عملیات شرکت می‌باشد. آثار این‌گونه تصمیم‌ها معمولاً سود واحد تجاری را دچار نوسان می‌نماید. با توجه به تایید فرضیه اول پژوهش، شرکت‌هایی برای سرمایه‌گذاری انتخاب گردد که سود سهام بیشتری پرداخت می‌نمایند و از طرفی هم خود سهامداران، در مجامع بخش قابل ملاحظه‌ای از سود را جهت توزیع بین خودشان تصویب نمایند، تا وجوه مازاد در اختیار مدیران باعث مدیریت سود نگردد.

نتایج آزمون فرضیه دوم پژوهش نشان داد که، بین اهرم مالی و مدیریت سود رابطه منفی وجود داشته و این رابطه معنادار نیز می‌باشد. این نتیجه با نتایج پژوهش عرب (۱۴۰۳) و ماهدنور و همکاران (۲۰۱۵) موافق و همسو، ولی با پژوهش کوسوماواتی و همکاران (۲۰۲۳) و سریانا و آندریانوس (۲۰۱۶) مخالف می‌باشد. بنابراین، هرچه عوامل محدودکننده در انجام رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران، از جمله وجود فشار ناشی از قراردادهای بدهی و همچنین نیاز به بازپرداخت بدهی‌ها در سررسید بیشتر باشد، احتمالاً میزان مدیریت سود در جهت کاهش آثار ناشی از نوسان‌های سود که در نتیجه این‌گونه رفتارهای پرخطر به وجود آمده است، کاهش می‌یابد. با توجه به تایید فرضیه دوم پژوهش، وجود قراردادهای بدهی و تأمین مالی از محل بدهی، باعث کاهش مدیریت سود خواهد شد. بنابراین، به سرمایه‌گذاران بالفعل و بالقوه پیشنهاد می‌شود که به وجود اهرم مالی در شرکت‌ها

توجه ویژه‌ای گردد.

آزمون فرضیه سوم نشان داد که، بین کیفیت حسابرسی و مدیریت سود رابطه معناداری وجود ندارد. این نتیجه با نتایج پژوهش عرب (۱۴۰۳)، یاورى فرد و رحیمی فر (۱۴۰۳)، کوسوماواتی و همکاران (۲۰۲۳)، مانگال و سینگال (۲۰۲۳) و ماهدنور و همکاران (۲۰۱۵) موافق و همسو می‌باشد. از آنجا که معیار اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی، حق‌الزحمه حسابرسی می‌باشد، بنابراین، بین حق‌الزحمه حسابرسی و مدیریت سود رابطه‌ای یافت نشد. شرکت‌ها در وضعیت مالی ضعیف (زیان) انتظار دارند تا حق‌الزحمه حسابرسی بیشتری پرداخت کنند، این امر منجر به افزایش ریسک این شرکت‌ها می‌شود. بنابراین، شرکت‌هایی که دارای سودآوری پایین می‌باشند، حق‌الزحمه حسابرسی بیشتری پرداخت می‌کنند. شاید یکی از دلایل رد این فرضیه آن باشد که در این شرکت‌ها انعطاف‌پذیری کمتری برای مدیران وجود دارد. با توجه به عدم تایید فرضیه سوم پژوهش، به استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی پیشنهاد می‌گردد که به سایر متغیرهای کیفیت حسابرسی از جمله اندازه حسابرِس، استقلال حسابرِس، شهرت حسابرِس و... توجه گردد.

نتایج آزمون فرضیه چهارم نشان داد که، بین جریان نقد آزاد و مدیریت سود رابطه منفی وجود داشته و این رابطه معنادار نیز می‌باشد. این نتیجه با نتایج پژوهش آشوغ (۱۴۰۳) و ماهدنور و همکاران (۲۰۱۵) موافق و همسو می‌باشد. منشأ تضاد بین منافع سهامداران و مدیران، وجود وجه نقد در دسترس، پس از تأمین مالی پروژه‌های سودآور و توزیع سود نقدی است. با توجه به تایید فرضیه چهارم پژوهش، سرمایه‌گذاران در شرکت‌هایی سرمایه‌گذاری نمایند که وجوه نقد آزاد بیشتری دارند، چون مشکلاتی از جمله ریسک نقدینگی در شرکت‌ها کاهش یافته و مدیریت سود نیز کاهش خواهد یافت. نتایج آزمون فرضیه پنجم نشان داد که، بین تغییرات در حسابرِس مستقل و مدیریت سود رابطه مثبت وجود داشته و این رابطه معنادار نیز می‌باشد. این نتیجه با نتایج پژوهش عرب (۱۴۰۳)، یاورى فرد و رحیمی فر (۱۴۰۳)، کوسوماواتی و همکاران (۲۰۲۳)، مانگال و سینگال (۲۰۲۳) و ماهدنور و همکاران (۲۰۱۵) موافق و همسو می‌باشد. با توجه به وجود رابطه مثبت و معنادار بین این دو متغیر، می‌توان گفت که ثبات حسابرِس باعث خواهد شد که آن‌ها از طریق شناخت بهتری از صاحبکار، توانایی بیشتری در حسابرسی کسب نموده و از طرفی نگرانی‌ها برای یافتن مشتری کاهش یابد. بنابراین حسابرِس، با استقلال بیشتری اظهارنظر نموده و بر این اساس باعث کاهش رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران و مدیریت سود گردد. با توجه به تایید فرضیه پنجم پژوهش، سرمایه‌گذاران در شرکت‌هایی سرمایه‌گذاری نمایند که در آن‌ها تغییر حسابرِس زیاد اتفاق نمی‌افتد، با توجه به قوانین، شرکت‌های بورسی باید هر ۴ سال یکبار حسابرِس خود را تغییر دهند، مگر در شرایط خاصی؛ با این

تفاسیر باید به سمت شرکت‌هایی رفت که تغییر حسابرِس در آن‌ها زیاد نباشد. نتایج آزمون فرضیه ششم نشان داد که، بین دوگانگی وظیفه مدیرعامل و مدیریت سود رابطه مثبت وجود داشته و این رابطه معنادار نیز می‌باشد. این نتیجه با نتایج پژوهش عرب (۱۴۰۳)، یاورى فرد و رحیمی‌فر (۱۴۰۳)، کوسوماواتی و همکاران (۲۰۲۳)، مانگال و سینگال (۲۰۲۳) و ماهد نور و همکاران (۲۰۱۵) موافق و همسو می‌باشد. از آنجا که مدیرعامل خود رئیس هیأت‌مدیره نیز می‌باشد، یکی از مکانیزم‌های نظارتی در حاکمیت شرکتی را کاهش می‌دهد. بنابراین، زمینه مدیریت سود برای اینگونه شرکت‌ها فراهم می‌گردد. با توجه به تأیید فرضیه ششم پژوهش، به سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌شود شرکت‌هایی را انتخاب نمایند که این دو وظیفه به صورت جداگانه و در اختیار دو نفر باشد، چون زمینه نظارت بیشتر را فراهم خواهد نمود.

آزمون فرضیه هفتم نشان داد که، بین مالکیت مدیریتی و مدیریت سود رابطه مثبت وجود داشته و این رابطه معنادار نیز می‌باشد. این نتیجه با نتایج پژوهش عرب (۱۴۰۳)، یاورى فرد و رحیمی‌فر (۱۴۰۳)، کوسوماواتی و همکاران (۲۰۲۳)، مانگال و سینگال (۲۰۲۳) و ماهد نور و همکاران (۲۰۱۵) موافق و همسو می‌باشد. به نظر می‌رسد، هرچه میزان مالکیت برای مدیران بیشتر باشد، بنابراین یکی از مهم‌ترین انگیزه‌های مدیریت سود، مالیات می‌باشد، چراکه بسیاری از تصمیمات براساس سود اتخاذ می‌گردد، لذا، اینگونه مدیران تمایلی به مدیریت سود کاهشی برای کاهش مالیات دارند و یا برای رسیدن به مقاصد خود اقدام به هموارسازی و گاهی مدیریت سود افزایشی برای دریافت تسهیلات، رشد قیمت سهام و... می‌کنند. با توجه به تأیید فرضیه هفتم پژوهش که حاکی از وجود رابطه معناداری بین مالکیت مدیریتی و مدیریت سود است، و مثبت بودن رابطه فوق، پیشنهاد می‌گردد که سرمایه‌گذاران بالقوه در شرکت‌هایی سرمایه‌گذاری نمایند که در آن‌ها مالکیت مدیریتی کمتر و با کنترل بیشتر است، چراکه مدیریت سود در آن‌ها کمتر است.

با توجه به یافته‌های پژوهش، برای پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌گردد که:

۱. رابطه بین سود سهام پرداختی، اهرم مالی، کیفیت حسابرِس و جریان نقد آزاد، تغییرات در حسابرِس مستقل، دوگانگی وظیفه مدیرعامل و توانایی مدیریت با مدیریت سود در صنایع مختلف به طور جداگانه مورد آزمون قرار گیرد و نتایج آن با پژوهش حاضر مقایسه شود.

۲. در پژوهش‌های آتی سایر عوامل موثر بر تقلب نیز با موضوع مدیریت سود مورد بررسی قرار گیرد.

۳. از آنجا که معیارها و مدل‌های متعددی برای اندازه‌گیری مدیریت سود وجود دارد، پیشنهاد می‌گردد پژوهش حاضر با استفاده از سایر شاخص‌های اندازه‌گیری نیز انجام شود.

منابع

- آشو، حسام (۱۴۰۳). بررسی تأثیر جریان نقد آزاد و اندازه شرکت بر مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. در: تهران: نهمین کنفرانس بین‌المللی مطالعات مدیریت، اقتصاد و حسابداری صنعت محور.
- بهرامی، آسو؛ نوروش، ایرج؛ راد، عباس؛ محمدی ملقرنی، عطاءاله (۱۳۹۹). پیش‌بینی تقلب در صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *مطالعات تجربی حسابداری مالی*، ۱۶(۶۵)، ص ۳۵-۵۹.
- زمانی‌راد، محمد (۱۳۹۲). *تحلیل عوامل مؤثر بر میزان دست‌کاری فعالیت‌های واقعی (مدیریت واقعی سود)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.
- طاهری، مسعود (۱۳۹۸). مقایسه مدل‌های مثلث، دیاموند و پنتاگون تقلب در ارزیابی ریسک تقلب. *حسابداری ارزشی و رفتاری*، ۴(۸)، ص ۳۳۹-۳۶۹.
- عالی‌زاده، عباس؛ پاک‌مرام، عسگر؛ جبارزاده کنگرلویی، سعید؛ بحری‌ثالث، جمال (۱۴۰۳). مدیریت سود فرصت‌طلبانه یک انحراف اخلاقی در گزارشگری مالی و نقش دانش ضمنی مدیران در آن. *اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۹(۲)، ص ۱۲۱-۱۲۸.
- عرب، علیرضا (۱۴۰۳). تأثیر حاکمیت شرکتی خوب، اهرم و عملکرد مالی بر مدیریت سود در شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران. در: کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران.
- قدرتی، حسن؛ فیضی، سعید (۱۳۹۴). تأثیر حاکمیت شرکتی بر میزان مدیریت سود در بازار بورس اوراق بهادار تهران. *دانش حسابرسی*، ۱۴(۵۸).
- کیان، علیرضا؛ فقیه، محسن (۱۴۰۲). تأثیر مشکل نمایندگی بر قدرت پیش‌بینی‌کنندگی سود در شرکت‌های خانوادگی: نقش میانجی مدیریت سود. *کاوش‌های نوین در علوم محاسباتی و مدیریت رفتاری*، ۱(۱)، ص ۱-۲۰.
- مراذزاده‌فرد، مهدی (۱۳۹۵). توانایی مدیریت، کارایی سرمایه‌گذاری و ریسک سقوط آتی قیمت سهام. *مطالعات تجربی حسابداری مالی*، ۱۳(۵۰)، ص ۲۵-۵۶.
- وکیلی‌فرد، حمیدرضا؛ محمدی، سامان؛ کاظمی‌نوری، سپیده (۱۳۹۳). کیفیت سود و انتخاب حسابرس: مورد مطالعه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *حسابداری مالی*، ۲۲(۶).
- ولی‌زاده لاریجانی، اعظم؛ یوسفی اصل، فرزانه؛ شیرزادی، فاطمه؛ زمانی، نیلوفر (۱۴۰۳). گزارش تسهیلی مدیریت و مدیریت سود: با تأکید بر نقش مدیران زن. *مطالعات تجربی حسابداری مالی*، ۲۱(۸۲)، ص ۱۳۷-۱۶۶.
- یاری‌فرد، رسول؛ رحیمی‌فر، نیما (۱۴۰۳). بررسی تأثیر کیفیت گزارشگری مالی، حسابرسی داخلی بر مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *چشم‌انداز حسابداری و مدیریت*، ۷(۹۴)، ص ۱۵۹-۱۳۷.
- Chen, J.H. (2016). The association between audit quality and abnormal audit fees. SSRN. URL=<http://ssrn.com/abstract=848067>.
- Franco, G.D, Hope, O. & Lu, R.H. (2017). Managerial Ability and Bank-Loan Pricing. *Journal of Accounting and Economics*, 14(2), p. 168-192.
- Kusumawati, B., Maryama, S., Utami, S.S. & Subandi, I. (2023). Analysis of the Effect of Good Corporate Governance, Leverage and Financial Performance on Profit Management. *Jurnal Multidisiplin Madani*, 3(2), P. 464-470.
- Mangala, D. & Singla, N. (2023). Do corporate governance practices restrain earnings management in

- banking industry? Lessons from India. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 21(3), p. 526-552.
- Mohd Noor, N.F., Sanusia, Z.M., Heang, L.T. & Isa, Y.M. (2015). *Fraud Motives and Opportunities Factors on Earnings Manipulations*. In: 7th International conference on financial criminology 2015, 13-14 April 2015, Wadham College. Oxford: United Kingdom.
- Qian, M., Sun, P.-W. & Yu, B. (2018). Top managerial power and stock price efficiency. *Pacific-Basin Finance Journal*, no. 47, p. 20-38.
- Srivastava, A.V., Brown, R., Newport, D.J., Rousseau, J.F., Wagner, K.D., Guzik, A. & Nemeroff, C.B. (2024). The role of resilience in the development of depression, anxiety, and post-traumatic stress disorder after trauma in children and adolescents. *Psychiatry Research*, no. 334.
- Tsekrekos, A.E. & Anagnostopoulou, S.C. (2016). The effect of financial leverage on real and accrual-based earnings management. *Accounting and Business Research*, 47(2), p. 191-236,

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی